

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

VALTA ANNE

ÄIDIN JA VAUVAN VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN SYNTY JA TOTEU-
TUMINEN

Kasvatuspsykologian kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Kasvatustieteiden koulutus
2016

Kasvatustieteen koulutus Kasvatustieteen koulutus		Tekijä/Author Valta Anne	
Työn nimi/Title of thesis Äidin ja vauvan varhaisen vuorovaikutuksen synty ja toteutuminen			
Pääaine/Major subject Kasvatuspsykologia	Työn laji/Type of thesis Kandidaatintyö	Aika/Year Toukokuu 2016	Sivumäärä/No. of pages 21
Tiivistelmä/Abstract <p>Tässä kandidaatin tutkielmassa aiheena ovat varhainen vuorovaikutus sekä äitiys. Tavoitteena on selvittää, miten varhainen vuorovaikutus syntyy äidin ja vauvan välille ja miten se toteutuu. Tutkimusmenetelmänä on systemaattinen kirjallisuuskatsaus, ja aineistoksi on kerätty kirjallisuutta varhaiseen vuorovaikutukseen ja äitiyteen liittyen. Kirjallisuuden avulla vastaan tutkimuskysymyksiin.</p> <p>Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus äidin ja lapsen välillä alkaa jo raskauden aikana ja siihen vaikuttaa moni asia, kuten esimerkiksi äidin mielentila ja hänen saama tuki. Raskauden aikana äiti käy läpi kehityksellisiä vaiheita ja lopulta saa-vuttaa äitiyden tunteen. Varhaisen vuorovaikutuksen tutkimus on merkittävää; sen avulla on saatu tietoa varhaisen vuorovaikutuksen yleis- ja ominaispiirteistä. Tämän tiedon avulla voidaan tukea ja ohjata vauvan kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla.</p> <p>Varhainen vuorovaikutus rakentuu monien tekijöiden kautta. Pohjana vuorovaikutukselle on äidin kokemus raskaus, sen aikaiset mielikuvat tulevasta lapsesta sekä mielentila. Jo raskauden aikana äiti ja sikiö ovat tietynlaisessa vuorovaikutuksessa, sillä he tuntevat toistensa liikkeet ja sikiölle tulee tutuksi esimerkiksi äidin sydämen syke ja puheääni. Vuorovaikutussuhteeseen vaikuttaa sekä äidin että vauvan ominaisuudet ja käytös. Tärkeää varhaisessa vuorovaikutuksessa ovat fyysinen läheisyys ja äidin ja vauvan välille muodostuva kiintymyssuhde. Vuorovaikutuksessa voidaan havaita myös yleisiä piirteitä esimerkiksi äidin käytöksessä. Jokainen varhainen vuorovaikutussuhde on kuitenkin omanlaisensa jokaisen äidin ja lapsen välillä.</p>			
Asiasanat/Keywords Varhainen vuorovaikutus, äitiys			

Sisältö

1	JOHDANTO	1
2	ÄITIYS SUHTEESSA VARHAISEEN VUOROVAIKUTUKSEEN	3
2.1	Äitiyteen valmistautuminen	3
2.1.1	<i>Raskauden kehitykselliset vaiheet</i>	4
2.1.2	<i>Lapsen syntymä ja äitiyden tunteen saavuttaminen</i>	5
2.2	Äitiyden tukeminen	6
3	ÄIDIN JA VAUVAN VÄLINEN VARHAINEN VUOROVAIKUTUS	8
3.1	Vuorovaikutussuhteen perusta	8
3.2	Fyysinen läheisyys	9
3.3	Kiintymyssuhde	10
3.4	Äidin ja vauvan ominaisuudet.....	11
3.5	Äidin käyttäytyminen.....	12
3.5.1	<i>Äidin ”vauvakieli”</i>	13
3.5.2	<i>Äidin sensitiivisyys</i>	14
3.6	Vauvan käyttäytyminen	15
3.6.1	<i>Vauvan eleet ja toiminta</i>	16
3.6.2	<i>Vauvan kehittyvät vuorovaikutustaidot</i>	17
4	POHDINTA	18
	LÄHTEET	20

1 JOHDANTO

Lapsen saaminen on yksi keskeisin tapahtuma useimpien naisten elämässä (Stern, Bruschweiler-Stern & Freeland, 1998, 47–48). Äidiksi kasvaminen on vaativa tehtävä, eikä se ole itsestäänselvyys, vaan se muodostuu jokaisella oman kokemuksen kautta. Ensimmäisen lapsen saaminen on suuri muutos elämässä, mikä vaatii äidiltä uuteen tilanteeseen sopeutumista, äidin roolin hyväksymistä identiteetiksi sekä ainakin osittain oman elämän uudelleenjärjestämistä. Äitiyteen valmistautuminen ja raskaus tuovat naiselle niin psyykkisiä kuin fyysisiäkin muutoksia, jotka puolestaan tuovat lisää haastetta uuteen tilanteeseen.

Varhainen vuorovaikutus äidin ja uuden tulokkaan välillä alkaa jo raskauden aikana ja sen kehittymiseen vaikuttaa moni asia. Muun muassa äidin mielikuvat tulevasta vauvasta sekä omat varhaislapsuuden kokemukset rakentavat tätä vuorovaikutusta. (Siltala, 2003, 19.) Äidin raskaudenaikainen mielentila vaikuttaa paljolti siihen, miten hän vastaanottaa vauvan syntymässä. Mielentilaan vaikuttavat niin elämäntilanne kuin odotukset vauvaa kohtaan. (Schulman, 1989, 11.) Äidin ja vauvan välillä on siis välittömästi vuorovaikutusta, vaikka vastasyntynyt onkin toiminnoiltaan ja kyvyiltään vielä hyvin kehittymätön.

Äidin ja vauvan varhaista vuorovaikutusta on tutkittu paljon. Tavoitteena on ollut saada selville äidin ja lapsen välisen interaktion yleis- ja ominaispiirteitä. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 138.) Varhaisen vuorovaikutuksen tutkiminen on tärkeää, sillä vuorovaikutuksen merkitystä yksilön suotuisalle kehitykselle korostetaan paljon psykologiatieteessä. Varhaisen vuorovaikutuksen tutkimus on mahdollistanut erilaisten vauvan kehitystä ja kasvua tukevien interventioiden kehittämisen (Pesonen, 2010).

Valitsin tähän työhön tarkasteltavaksi äidin ja vauvan vuorovaikutussuhteen. Äiti on aina mielletty ja mielletään yhä edelleen vauvan ensisijaisena hoitajana, vaikka myös isän rooli kasvaa koko ajan yhtä lailla hoivaavaksi kuin äidin. Lisäksi perusta äidin ja vauvan väliselle vuorovaikutussuhteelle kehittyy jo raskauden aikana, kun taas isän ja lapsen vuorovaikutussuhde kehittyy yleensä hitaammin vastan lapsen synnyttyä. Oma kiinnostus etenkin kehityspsykologiaa sekä vauva- ja lapsitutkimusta kohtaan on aina ollut läsnä. Sen lisäksi tämänhetkinen oma elämäntilanne lisää kiinnostusta äidin ja vauvan varhaisen vuorovaikutuksen tutkimiseen. Kandidaatintyön kirjoitusprosessin aikana olen saanut oman esikoislapseni, eli tutkielman aihe on itselleni hyvin ajankohtainen.

Tämä kandidaatintutkielma on systemaattinen kirjallisuuskatsaus aiheeseen. Tutkielman tarkoituksena on selvittää ja kuvailla kuinka äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus syntyy ja miten se toteutuu. Koska raskausaika on valmistautumista uuden perheenjäsenen tuloon ja näin ollen myös vahvasti kytköksissä varhaiseen vuorovaikutukseen, otan tutkielmaani mukaan myös äitiyden. Tarkastelen aluksi äitiyttä, sen tunteen syntymistä raskauden aikana sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. Äitiyden aiheesta jatkan tarkastelemaan äidin ja vauvan välistä varhaista vuorovaikutusta ja sen perustaa. Esille tulevat myös fyysisen läheisyyden sekä kiintymyssuhteen tärkeys ja äidin sekä vauvan erilaisten ominaisuuksien ja toimintatapojen vaikutus vuorovaikutussuhteeseen.

2 ÄITIYS SUHTEESSA VARHAISEEN VUOROVAIKUTUKSEEN

Äitiyden ja vanhemmuuden kehittymisen psykologisesti ajatellaan kestävän ainakin yhtä kauan kuin raskaus. Raskaus on raja-aluetta identiteettien välillä naisen ollessa matkalla äitiyteen. Hän ei ole enää ei-äiti muttei myöskään vielä äiti. (Brodén, 2006, 27; 49.) Äidiksi tuleminen on naisen elämään kuuluva ehkä jopa kriisinomainen kehitysvaihe. Tieto raskaudesta ja tulevasta lapsesta saa naisen elämän ja ihmissuhteet myllertämään, jotta äiti voisi rakentaa elämästään sellaisen, jossa on tilaa lapselle. (Niemelä, 1989, 142.)

Äitiyteen valmistautuminen raskausaikana ja siihen liittyvät moninaiset tunteet valmistavat äitiä kohtamaan tulevan uuden perheenjäsenen. Raskaus ja äidin suhtautuminen siihen vaikuttavat paljon vauvan ja äidin väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen. Tässä kappaleessa käsitellään äitiyteen valmistautumista ja äitiyden tunteen saavuttamista. Äitiyden tukemisella on myös suuri vaikutus äidin mielialaan ja henkiseen tasapainoon, mikä puolestaan voi vaikuttaa varhaiseen vuorovaikutukseen.

2.1 Äitiyteen valmistautuminen

Naisen tullessa raskaaksi sikiö alkaa heti vaikuttaa olemassaolollaan tulevan äidin ja isän elämään. Nainen ja mies alkavat arvioida uudelleen mennyttä ja tulevaa elämäänsä sekä suhdettaan muihin ihmisiin. Raskauden voidaan ajatella olevan tietynlainen elämän kehityskriisi, johon kuuluu erilaisia psyykkisiä oireita, kuten odottavan äidin itkuherkkyys ja erilaisten pelkotilojen lisääntyminen. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 27–28.)

Raskaus on psykofyysinen tila, jonka aikana odottava äiti kokee suuria muutoksia psyykkisessä tilassaan (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 39). Osa muutoksista on lyhytaikaisia, mutta osa voi muuttua pysyvästi yksilön minäkäsitystä ja hänen suhdettaan omaan itseensä sekä muihin (Salo, 2003, 47). Nämä muutokset ovat välttämättömiä edellytyksiä äidiksi kehittymiselle, ja tämä naisen elämän kehitysvaihe johtaa äidiksi kypsyymiseen (Niemelä, 1989, 142).

Valmistautuminen äidiksi on naiselle kehityksellinen tilanne, jossa hän joutuu arvioimaan itseään ja suhdetta omaan itseensä uudella tavalla. Naisen on koottava äitiyteen liittyvät elementit minäkuvaansa. Myös odottavan äidin rooli perheessä muuttuu; se vaihtuu tyttärestä äidiksi. Tulevan äidin arkipäivän toiminnot, kuten työ, vapaa-aika, harrastukset, ta-

lous ja asuminen täytyy miettiä uudelta pohjalta. Näiden asioiden parissa odottava äiti työskentelee tietoisesti ja tiedostamatta. Se, miten hyvin hän onnistuu, vaikuttaa siihen kuinka hän sopeutuu lapsen syntymän aiheuttamiin muutoksiin. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 29–30.)

Samaan aikaan kun naisen vartalossa tapahtuu fyysisiä muutoksia, naisen mieli alkaa sopeutua ajatukseen tulevasta äitiydestä sekä mielikuva syntyvästä vauvasta alkaa kehkeytyä. Omien pelkojen, toiveiden ja menneisyyden perusteella tuleva äiti muodostaa arvailuja siitä, millainen lapsi on. Nämä arvailut pohjautuvat omille prioriteeteille ja arvoille ja ne ovat hyvää pohjustusta tulevalle muuttuvalle elämäntilanteelle. (Stern ja muut, 1998, 27–30.) Mielensisäisellä vanhemmuuteen valmistautumisella sekä lasta koskevilla mielikuvilla on suuri merkitys kehittyvälle vuorovaikutussuhteelle vanhemman ja vauvan välillä (Salo, 2003, 47–49).

2.1.1 Raskauden kehitykselliset vaiheet

Raskauden siinä vaiheessa, jolloin äiti ei tunne vielä sikiön liikkeitä, ilmenee tietyt tyypilliset kehitysprosessit. Vaikka ulkoiset muutokset ovat vähäisiä, hormonitilanteen muutos aiheuttaa joitakin fysiologisia reaktioita, kuten pahoinvointia, väsymystä ja mielialan vaihtelua. Näillä oireilla on kuitenkin tärkeä psykologinen merkitys; ne osoittavat, että lapsi on olemassa. Ristiriitaiset tunteet liittyen raskauteen, vanhemmuuteen ja tulevaan lapseen kuuluvat odottavan äidin kehitysprosessiin. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 30–31.) Usein tässä vaiheessa yleistä on odottajan sisäänpäin kääntyneisyys ja oman identiteetin pohtiminen (Salo, 2003, 48).

Raskauden toisessa vaiheessa noin 5.-7. kuulla sikiön tuntuvat liikkeet korostavat raskauden todellisuutta ja sikiön itsenäistä olemassaoloa. Samalla äidin ja sikiön yhteenkuuluvuuden tunne vahvistuu. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 31–33.) Äiti alkaa kommunikoida sikiön kanssa havaitessaan sen liikkeitä ja rytmit. Raskaus alkaa näkyä ulospäin ja myös ympäristö alkaa reagoida siihen. (Salo, 2003, 48.) Äitiyden hyväksyminen ja siihen orientoituminen ovat oleellista tässä vaiheessa, ja ne kytkeytyvätkin vahvasti naisen aiempiin kokemuksiin ja elämäntilanteeseen. Lapsen tuomien muutosten ajattelusta kieltäytyminen saattaa vaikeuttaa äidin sopeutumista uuteen tilanteeseen. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 31–33.)

Raskauden kolmatta vaihetta kuvaillaan synnytykseen valmistautumiseksi. Tuleva lapsi on yhä todellisempi, ja käytännön valmisteluja ja hankintoja vauvaa varten aletaan tehdä. Synnytyksen lähestyminen aktivoi odottavalla äidillä erilaisia pelkoja niin synnytykseen kuin lapsen terveyteen ja hyvinvointiin liittyen. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 33.) Erilaiset pelot ja ajatukset tulevasta kuuluvat tähän raskauden vaiheeseen ja ne auttavat tulevaa äitiä valmistautumaan tulevaan (Stern ja muut, 1998, 34).

2.1.2 Lapsen syntymä ja äitiyden tunteen saavuttaminen

Lapsen syntyminen on yksi viimeisiä askeleita kohti äidiksi valmistautumista. Useimmat kokevat sen suurena sysäyksenä kohti äitiyden identiteettiä ja erityisesti ensimmäisen lapsen syntymä koetaan yhtenä elämän suurimmista hetkistä. (Stern ja muut, 1998, 47–48.) Kun lapsi syntyy, alkaa hänen tarkka tutkiminen; vanhemmat alkavat selvittää, miten omat mielikuvat vauvasta vastaavat todellisuutta. Äidin tulee kuitenkin ymmärtää vauvan yksilöllisyys, ja sen takia täytyy olla valmis luopumaan joistakin odotusajan mielikuvista, joita hän on vauvasta luonut. (Salo, 2003, 51.)

Synnytyksen voidaan ajatella olevan raskauden ja äitiyden kulminaatiokohta. Synnytyksessä lapsi tulee todelliseksi ja synnytyskokemus heijastaa sitä, miten nainen kokee äitiyden ja miten hän on kokenut raskauden kehitystehtävät. Synnytyskokemus on aina merkittävä tapahtuma äideille, ja se merkitsee paljon myös naisen minuuden ja identiteetin rakentumiselle. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 67–68.) Monilla uusilla äideillä onkin mielessään kuva itsestään äitinä, joka voi poiketa todellisuudesta. Jokainen äiti tasapainottelee omien odotusten ja todellisuuden välillä. Usein äiti odottaa uuden perheenjäsenen täyttävän omia persoonallisuuden puutteitaan tai korjaavan pettymyksiään. (Stern ja muut, 1998, 59–60.)

Äidille alkaa muodostua ydinkuva äitinä olemisesta ollessaan vauvan kanssa vuorovaikutuksessa. Äidin tuntemukset äitinä olosta vahvistuvat ja hän kokee olevansa sisällä äitiydessä. Muutaman kuukauden äitinä olon jälkeen äiti ei enää koe olevansa vain vauvan armoilla, vaan hän alkaa tuntea pystyvänsä hallitsemaan tilannetta niin kuin parhaaksi näkee itsensä ja vauvan kannalta. Äiti alkaa myös tuntea vauvan rytmiä ja tapaa olla, jolloin omat vapaat hetket löytävät aikansa. Hän tunnistaa vauvansa tarpeet ja osaa vastata tietynlaiseen itkuun oikealla tavalla. (Niemelä, 2003, 241–245.)

Kun äiti alkaa saada taas otteen omaan elämäänsä ja löydettyään uuden ruumiillispsykykkisen kuvan itsestään, hän alkaa tuntemaan niin itsensä kuin elämänsäkin kokonaiseksi. Kuitenkin pettymykset ja traumaattiset kokemukset esimerkiksi synnytyksessä tai imetyksessä voivat estää tämän eheän äitiyden tunteen muodostumista. Äidin tulee hyväksyä omat positiiviset ja negatiivisetkin tunteet. Ollessaan vauvan kanssa vuorovaikutuksessa ja saamalla tukea äitiydelleen vertaisilta ja läheisiltä äidille alkaa muodostua ydinäitiyden tunne. (Niemelä, 2003, 246–249.)

2.2 Äitiyden tukeminen

Äiti tarvitsee emotionaalista tukea jaksakseen ja kehittyäkseen äitiydessä. Tutkimukset osoittavat, että tuore äiti käyttää mielellään apua lapsen hoitoa ja vanhemmuutta koskevissa asioissa. Ensimmäisen lapsen kohdalla ensimmäiset kuukaudet lapsen syntymän jälkeen vaativat äidiltä erityistä kykyä ja energiaa selviytyä uudelta tilanteelta. Sen takia äidin saamalla sosiaalisella tuella onkin tutkimusten mukaan suuri merkitys äidille. Suuri sosiaalinen tukiverkosto on yhteydessä äidin positiiviseen äitiyden kokemiseen, sillä se lisää äidin itseluottamusta ja varmuutta äitinä. (Tarkka, 1996, 20–21.) Äidin saama tuki hyödyttää myös samalla lasta; riittävän sosiaalisen tuen myötä hän jaksaa keskittyä vauvansa tarpeisiin myös vaikeampina aikoina (Kivijärvi, 2003, 258).

Läheisten henkilöiden on osoitettu olevan tärkeitä tukihenkilöitä äitiyden kehitysprosessissa. Erityisen merkittävä rooli on äidin puolisoilla eli lapsen isällä. Puolisoiden välinen vahva parisuhde auttaa sopeutumaan lapsen syntymän tuomaan muutokseen. (Tarkka, 1996, 20–21.) Tuleva äiti tarvitsee jo raskausaikana puolison tukea, huolenpitoa ja hoivaa erityisesti silloin, kun raskaus herättää äidissä ristiriitaisia tunteita (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 30). Toinen merkittävä tukihenkilö on oma äiti. Äidin suhde omaan äitiinsä muuttuu äitiyden ja siihen valmistautumisen myötä. Tuleva äiti voi tiedostamattaankin alkaa kokea suhteen omaan äitiinsä yhä merkityksellisemmäksi, ja suhde häneen liittyy vahvasti omaan mielikuvaan äitiydestä. (Niemelä, 2003, 239.) On todettu, että omalta äidiltä saama tuki on ensisijainen sosiaalisen tuen lähde äidille vauvan ensimmäisen ikävuoden aikana (Kivijärvi, 2003, 258).

Myös vertaistuki on äidille tärkeää. Odottava tai tuore äiti ei välttämättä halua ulkoapäin tulevia neuvoja tai ohjausta, vaan tärkeää on saada hyväksyntää muilta äideiltä. Äiti tarvitsee muiden äitien hyväksynnän lisäksi kunnioitusta ja rohkaisua olemaan äiti juuri hänen

omalla tavallaan. (Niemelä, 2003, 249.) Se, keneltä äiti haluaa tai tarvitsee tukea, riippuu paljolti äidistä itsestään. Yleensä nuoret äidit ovat avoimempia asiantuntijan neuvoille kuin kokeneemmat, vanhemmat äidit. (Tarkka, 1996, 21.)

3 ÄIDIN JA VAUVAN VÄLINEN VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Vauvan voidaan ajatella jo noin puolen vuoden iässä olevan hyvin inhimillinen olento – vauva on oppinut hallitsemaan käyttäytymismalleista ja inhimillisen kommunikaation perusteista niin suuren osan, että pystyy käyttäytymään jopa ”ovelasti” saadakseen mitä haluaa. Tähän sosiaalisen vuorovaikutuksen oppimiseen ja suhteen syntyyn vaikuttaa omalla tapaa niin vauva kuin äitikin. (Stern, 1982, 9-10.)

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vauvan ja vanhemman välistä kommunikointia syntymästä noin 1-2 vuoden ikään (Pesonen, 2010). Tämä vauvan ja äidin välinen suhde on kaksisuuntainen prosessi, johon molemmat osapuolet vaikuttavat. Vauvat ovat herkkiä äidin mielialoille, ja toisaalta myös vauva voi vaikuttaa äidin mielentilaan niin positiivisesti kuin negatiivisestikin. (Schulman, 1989, 12–13.) Äidin ja vauvan välinen vuorovaikutus ei ole jatkuvaa intensiivistä kommunikointia, vaan se on jaksottaista vauvan vireystilan vaihtelun vuoksi. Mitä pienemmästä vauvasta on kyse, sitä suurempi rooli äidillä on aktiivisen kommunikoinnin aloittajana. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 138.)

Äidin ja vauvan välinen vuorovaikutussuhde alkaa jo raskausaikana, jolloin äidin mielikuvat, mieliala sekä suhtautuminen raskauteen vaikuttavat sen laatuun. Vuorovaikutussuhde jatkuu vauvan synnyttyä muovautuen äidin ja vauvan ominaisuuksien, käytöksen sekä toimintatapojen mukaan. Varhaisen vuorovaikutuksen tapahtumia ei pystytä tarkkaan etukäteen ennustamaan (Siltala, 2003, 17), mutta usein äidin ja vauvan välisessä vuorovaikutuksessa on kuitenkin yleisiä toistuvia piirteitä.

3.1 Vuorovaikutussuhteen perusta

Ei ole montaa kymmentä vuotta kulunut siitä, kun vastasyntyneen ajateltiin olevan passiivinen ja kommunikointiin kykenemätön. Vastasyntynyt miellettiin avuttomaksi henkilöksi, joka ensisijaisesti tarvitsi hoivaa ja suojaa, ja äitiyden tehtävä oli täyttää nämä tarpeet. Uusien tietojen saamisen myötä tämä näkemys on muuttunut voimakkaasti. Huomattiin, että vastasyntynyt on kykenevä käyttämään kaikkia aistejaan ja tunnistamaan esimerkiksi äitinsä. Vauva pyrkii hakeutumaan heti katsekontaktillaan vuorovaikutukseen ja tarvitsee pysyvän kontaktin, jotta turvallinen suhde kehittyy. Tajuttiin, että äidin suhde lapseen ei ala vasta syntymässä, vaan se kehittyy jo raskauden aikana. (Brodén, 2006, 75.)

Perusta äidin ja lapsen väliselle vuorovaikutussuhteelle luodaan siis jo odotusaikana. Aluksi fysiologiset muutokset ja esimerkiksi mielialan vaihtelut osoittavat äidille lapsen olemassaolon. Tavallisesti ajatus tulevasta lapsesta konkretisoituu sitten, kun äiti alkaa tuntea sikiön liikkeitä kohdussa. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 104.) Tutkimusten mukaan myönteisillä tunteilla ja hellyydellä sikiötä kohtaan on vahva yhteys vastaaviin tunteisiin vastasyntyntä kohtaan. Äitien ja isien myönteinen tunneside vatsassa kehittyvään lapseen siirtyy siis todelliseen vauvaan syntymän jälkeen. (Brodén, 2006, 92.)

Sikiön toiminta eli reagointi kohdunsisäisiin ja -ulkoisiin muutoksiin on paljolti automaattista ja geneettistä, eikä äiti voi siihen paljoa vaikuttaa kuin vaan välillisesti huolehtimalla hyvinvoinnistaan. Raskauden alkuvaiheessa sikiön ja äidin välillä ei vielä ole varsinaista psykologista vuorovaikutusta, vaan molemmat osapuolet kehittyvät melko itsenäisesti. Pikkuhiljaa toiminta alkaa olla jo osittain vastavuoroista; noin kuudennella raskauskuulla sikiö kykenee aistimaan kosketuksen ja erityisesti äidin asennonmuutokset ja voi vastata niihin liikkumalla itse. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 104–107.) Sikiö pystyy myös aistimaan äidin sykkeen ja verenkierron, sekä tunnistamaan äitinsä äänen ja esimerkiksi usein toistuvat laulut (Siltala, 2003, 22).

Äidin raskaudenaikainen tunneperäinen sitoutuminen vaikuttaa suuresti äidin ja vastasyntyneen vuorovaikutuksen laatuun. Odottavan äidin tunneilmaisut vaikuttavat siihen, missä määrin hän sitoutuu ja paneutuu vauvaan. Myös syntymätöntä lasta koskevilla mielikuvilla on suuri merkitys kehittyvälle vuorovaikutukselle. Mielikuvat esimerkiksi lapsen sukupuolesta, nimestä tai muista ominaisuuksista helpottavat lapsesta puhumista ja sitä kautta auttavat yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisen sekä mahdollistavat suhteen muodostumisen syntymättömään lapseen jo raskauden aikana. (Brodén, 2006, 81; 95.) Mielikuvat siirtyvät systemaattisesti vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen, ja tasapainoinen mielikuva lapsesta mahdollistaa läheisen tunneilmaisun vastasyntyneeseen. (Salo, 2002, 49–51.)

3.2 Fyysinen läheisyys

Jo pitkälle historiaan tarkasteltuna fyysinen läheisyys vauvan ja hänen äitinsä välillä on ollut itsestäänselvyys. Fyysinen läheisyys takaa ihmislapselle parhaat mahdollisuudet selvitä hengissä, ja käytäntö on ollut läsnä koko ihmiskunnan historian aikana. Yhä nykyäänkin vauvat viihtyvät hyvin hoitajansa sylissä ja se on heille luonnollinen paikka, vaikka

tänä päivänä yhteiskunnassamme korostetaan koko ajan enemmän lapsen varhaista itsenäistymistä läheistensä hoivasta. (Schön, 2010, 19–22.)

Iho on ensimmäinen ja laajin aistielin, joka kehittyy ennen syntymää. Fyysinen kontakti äidin ja sikiön välille syntyy varhain; jo raskauden aikana sikiö aistii liikettä ja äitinsä kosketusta sekä kykenee koskettamaan myös itseään. (Field, 2014, 49.) Raskauden aikana äidin sydämen syke, ääni ja liikkumistapa ovatkin tulleet sikiölle tutuksi. Sen takia myös syntymän jälkeen tutut äänet ja liikkeet rauhoittavat vauvaa, tuovat turvallisuuden tunnetta uudenlaisessa ympäristössä ja auttavat vauvaa sopeutumaan siihen pehmeästi. (Schön, 2010, 25.)

Fyysisellä läheisyydellä on monia positiivisia vaikutuksia lapseen. Se vähentää lapsen itkua, ja vanhemmalla on hyvät mahdollisuudet huomata vauvan tarpeet ja oppia tulkitsemaan niitä, kun vauva on vanhemman lähellä. Näin ollen fyysinen läheisyys myötävaikuttaa myös turvallisen kiintymyssuhteen syntymiseen ja psyykkiseen kehitykseen. Lisäksi kosketuksella on positiivinen vaikutus kasvuun, ja ihokontaktihoitoa käytetäänkin paljon etenkin enneaikaisesti syntyneillä vauvoilla. (Schön, 2010, 25–28; 37.)

Useat tutkimukset osoittavat äidin ja vastasyntyneen läheisyyden tärkeyden heti syntymän jälkeen kuin myös myöhemminkin varhaisen vuorovaikutuksen aikana. Vauvan ollessa paljas iho vasten äitinsä ihoa hänen elintoiminnot tasaantuvat, verensokeri nousee ja vauva on rauhallinen. (IBC, 2016.) Ihokontaktin ajatellaan olevan tärkeä läheisyyden muoto vastasyntyneen ja äidin välillä, ja se voi auttaa esimerkiksi imetysvaikeuksissa. Ensimmäinen päivä ja erityisesti ensimmäiset tunnit syntymän jälkeen ovat merkittäviä vastasyntyneen ja hänen äitinsä välisen läheisyyden kannalta. Sinä aikana toteutunut runsas ihokontakti auttaa molempia sopeutumaan uuteen tilanteeseen sekä vahvistaa imetyksen onnistumista. (Anderson, Chiu, Morrison, Burkhammer & Ludington-Hoe, 2004, 117–118.)

3.3 Kiintymyssuhde

Bowlbyn ja Ainsworthin kiintymyssuhdeteorian mukaan vauva muodostaa kiintymyssuhteen läheisiin ihmisiin, joilta saa hoivaa, turvaa ja lohtua. Ensimmäinen vauvan kiintymyksen kohde on usein äiti, joka toimii ensisijaisena hoitajana. (Silvén & Kouvo, 2010, 70–71.) Vauvan kyky kiintyä hoitajaansa on biologisesti sisäänrakennettu tarve ja se varmistaa tarvittavan suojan ja turvallisuuden vauvalle (Brodén, 2006, 31). Kiintymyssuhteen raken-

tuminen ei ole automaattista, vaan se tarvitsee riittävästi ajallista yhdessäoloa vauvan ja vanhemman välillä. Kiintymyssuhde siis syntyy varhaisen vuorovaikutuksen kautta ensimmäisen ikävuoden aikana. (Salo, 2003, 45.) Kiintyminen ja kiinnittyminen tapahtuvat lähes poikkeuksetta, eli vauvan on mahdollista kiintyä myös sellaiseen vanhempaan, joka ei ole lämmin ja rakastava (Brodén, 2006, 31).

Kiintymyssuhde liittyy siis vahvasti varhaiseen vuorovaikutukseen, sillä ne vaikuttavat toinen toisiinsa. Kiintymyssuhteesta voi vuorovaikutuksen pohjalta muotoutua turvallinen tai turvaton. Kun lapsi kokee, että vanhempi on läsnä ja ymmärtää hänen tarpeitaan, syntyy luottamuksen kautta turvallinen kiintymyssuhde. (Brodén, 2006, 31.) Vauva ilmaisee läheisyyden tarpeensa uudessa tai poikkeavassa tilanteessa kiintymyskäyttäytymisenä. Kiintymyskäyttäytyminen vaihtelee kiintymyssuhteen laadun mukaan; uudessa tilanteessa toinen vauva voi takertua hoitajaansa hyvinkin vahvasti, kun taas toinen hakee vain katseellaan hyväksyntää ja rohkaisua hoitajaltaan. (Silvén & Kouvo, 2010, 71–74.)

Kiintymyssuhteen tehtävä on tuottaa lapselle arkisissa hoivatilanteissa perusturvallisuuden tunne. Tehtävänä on myös vauvan viireys- ja tunnetilojen varhainen säätely sekä inhimillisen kommunikaation opettaminen. Näiden myötä lapsi oppii tutkivaksi ja oppivaksi yksilöksi. (Salo, 2003, 52–53.) Kiintymyssuhteella ajatellaan olevan myös pitkäaikaisiakin vaikutuksia lapselle. Turvallinen kiintymyssuhde ja läheinen vuorovaikutussuhde lisäävät suotuisan kehityskulun todennäköisyyttä ja vauva oppii säätelemään omia tunteitaan. Lisäksi turvallinen kiintymyssuhde edistää lapsen sosiaalista kanssakäymistä myös muissa ihmissuhteissa. (Silvén & Kouvo, 2010, 84.)

3.4 Äidin ja vauvan ominaisuudet

Vaikka äidin ja vauvan välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa onkin tiettyjä yleisiä piirteitä, on vuorovaikutus silti aina yksilöllistä. Niin aikuiset kuin vastasyntyneetkin omaavat omanlaiset ominaisuudet ja toiminnot, jotka heijastuvat myös vuorovaikutukseen. (Niemi-
nen & Nummenmaa, 1985, 147.)

Vauvan ulkoiset ominaisuudet sekä sukupuoli vaikuttavat vuorovaikutukseen. Riippuen syntymäajankohdasta, vauvoilla voi olla useidenkin viikkojen eroja kypsyydessä, mikä vaikuttaa vanhempien suhtautumis- ja käsittelytapaan vauvaa kohtaan. Lisäksi vauvan ulkonäkö, erityisesti yhtenäiset ja tutut piirteet muiden perheenjäsenten kanssa auttavat hy-

väksymään uuden tulokkaan nopeammin. Vauvan sukupuolella on havaittu olevan pieniä eroavaisuuksia vauvan toiminnoissa, mutta tutkimustulokset tyttö- ja poikavauvojen synnynnäisistä eroista ovat osittain ristiriitaisia. Vauvan sukupuoli kuitenkin vaikuttaa aikuisen käyttäytymiseen vauvaa kohtaan. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 148.)

Vastasyntyneellä on omanlaisensa geenivarasto ja esimerkiksi hänen temperamentti-piirteensä voivat näkyä jo ensimmäisten viikkojen aikana. Vauvoilla on erilaiset kynnykset ärsytykselle, ja heidän ominaiset reaktiotapansa näkyvät jo hyvin varhain. Toiset vauvat ovat herkempiä reagoimaan ulkomaailman ärsykkeisiin kuin toiset. (Gerhardt, 2008, 32.) Osa vauvoista on myös itkuherkempiä ja tarvitsevat enemmän aikuisen kosketusta kuin toiset (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 150). Vauvan persoonallisuus ja ominaisuudet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen, kiinnittymiseen sekä vuorovaikutukseen äidin ja vauvan välillä. Aktiiviset, pirteät ja tarkkaavaiset vauvat saavat tutkimusten mukaan enemmän huomiota sekä paneutumista vanhemmiltaan kuin passiivinen vauva. Helpot vauvat saavat vaikeita vauvoja enemmän vastakaikua tunteilleensa. (Brodén, 2006, 96.)

Jotta tasapainoinen vuorovaikutus rakentuu äidin ja lapsen välille, vaatii se äidiltä herkkyyttä havaita vauvan yksilölliset ominaisuudet ja tulkita hänen yksilöllisiä toimintatapoja. Kuitenkin myös aikuisen yksilölliset piirteet vaikuttavat vuorovaikutukseen. (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 150–152.) Esimerkiksi äidin myönteiset persoonallisuuspiirteet, kuten lämpö ja myötätuntoisuus, vaikuttavat positiivisesti vuorovaikutukseen lapsen kanssa jo ennen syntymää (Brodén, 2006, 94).

3.5 Äidin käyttäytyminen

Ensimmäiset vaikutelmat ihmisistä muodostuu vauvalle äidin käyttäytymisen perusteella. Äidin toistuvat eleet ja ilmeet luovat vauvalle kuvaa siitä, miten ihmisten välinen vuorovaikutus toimii. Äidin toiminnan perusteella vauva alkaa rakentaa omaa käsitystä ihmisenä olemisesta. Liioitellut ilmeet ja puhetapa, jotka äiti vauvalle kohdistaa, tulevat usein luonnostaan ja sen ajatellaan olevan normaalia vanhemman toimintaa vauvan kanssa. (Stern, 1982, 16–17.)

Äidin vauvaan kohdistaman vuorovaikutuksen tulee olla tunteikasta. On huomattu, että äidin vauvalle osoittama puhe onkin usein reagointia vauvan tunnetilaan, ja se vastaavasti herättää myös vauvassa tunnepitoisen reaktion. Synnyttäneellä naisella onkin erityinen

valmius ja taito viestiä pienen vauvan kanssa vauvan vaatimalla tavalla. (Rusanen, 2011, 37.) Äidin kannattelu ja huolenpito takaa sen, että vauvan mielikuvat ja tunteet voimistuvat ja jatkuvat. Kannattelu tuo vauvan elämään säätelyä, järjestystä ja rauhaa. Äiti mukauttaa hoivaansa vauvan herkkyyden mukaan, mikä johtaa siihen, että vauva kokee olemisensa jatkuvana ja ehyenä. (Siltala, 2003, 39.)

Äidin tärkeä tehtävä vuorovaikutuksessa on vauvan tunteiden säätely. Varhainen tunteiden säätely on usein sanatonta, ja äiti tekeekin sen ilmeillään, kosketuksellaan ja äänensävyllään. Esimerkiksi vauvan ollessa kiihtynyt äiti rauhoittaa häntä sylissään, viemällä rauhallisempaan tilaan tai rauhoittavalla äänensävyllä. Apeaa vauvaa hän yrittää saada iloisemmaksi hymyilemällä. Tarkoituksena on, että äiti saa toiminnallaan vauvan takaisin tasapainoiseen, turvalliseen olotilaan. (Gerhardt, 2008, 36.)

Varhaisen vuorovaikutuksen tehtävänä on muokata ja kehittää vauvan perusreaktioista monimutkaisia tunteita. Vauva ei pysty erottelemaan esimerkiksi pahan olon tunteesta erikseen loukkaantumista, ärtymystä tai pettymystä, ja vanhemman tehtävä on ohjata vauvaa erittelemällä eri tunteita. Vauva saadaan tiedostamaan eri tunteiden sävyjä ”peilaamalla” eli matkimalla ja näyttämällä vauvan omia tunteita ja tunnetiloja takaisin hänelle. (Gerhardt, 2008, 37–38.)

3.5.1 Äidin ”vauvakieli”

Äidin käyttäytyminen vauvan kanssa on hyvin erilaista kuin aikuisen tai vanhemman lapsen kanssa. Lähes kaikki vauvalle osoitettu käytös onkin juuri vauvalle tarkoitettua ja sopivaa. Ilmeet, eleet, puhetapa sekä äänenkäyttö poikkeavat hyvin paljon aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta. Tämä niin sanottu ”vauvakieli” on kuitenkin biologista toimintaa; vanhemmalla on synnynnäinen valmius ja taipumus olla vuorovaikutuksessa vauvan kanssa eri tavalla kuin muiden kanssa. (Stern, 1982, 16–18.)

Äidin kasvojen eleet ovat hyvin liioiteltuja, kun hän hoitaa vauvaa. Ilmeet ovat voimakkaampia, kestoaltaan pidempiä ja valikoimaltaan suppeampia kuin normaalissa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Nämä piirteet helpottavat vauvaa oppimaan inhimillisiä ilmeitä ja erottamaan niitä toisistaan. Äidin ja vauvan katsekontakti on myös normaalia pidempää ja heidän kasvot ovat hyvin lähellä toisiaan katsekontaktin aikana. (Stern, 1982, 18–23; 31.)

Myös äidin puheella on omanlaiset piirteensä vuorovaikutuksessa vauvan kanssa. Maailmanlaajuisestikin vauvalle osoitettu puhe sisältää yhtenäisiä piirteitä; yksinkertaisen lauserakenteen sekä lyhyitä ilmaisuja. Vauvalle puhuessaan äidin äänentaso on tavallista korkeampi ja korkeuden vaihteluväli on liioitellun suuri. Äiti myös keskustelelee vauvan kanssa ikään kuin vauva vastailisi hänelle. Vähitellen äidin ja vauvan välille kehittyikin vastavuoroinen keskustelutyö, vaikka kommunikoinnin tavoitteena on enemmänkin yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistaminen kuin informaation vaihto. (Stern, 1982, 23–27.)

3.5.2 Äidin sensitiivisyys

Äidin sensitiivisyys on merkittävä tekijä vauvan kehityksen kannalta heidän kommunikoidessa sekä vauvan ilmaistessa tarpeitaan. Sensitiivinen äiti on nopea ja hyvä tunnistamaan vauvan viestejä ja vastaamaan hänen tarpeisiin. Äiti on siis psyykkisesti läsnä vauvan kanssa vuorovaikutuksessa ottamalla huomioon vauvan tarpeet ja vastaamalla niihin. (Kivijärvi, 2003, 252–253.) Sensitiivinen äiti on vuorovaikutuksessa vauvansa kanssa myös silloin, kun vauvalla ei ole hätää (Rusanen, 2011, 98). Tutkijat pitävät äidin sensitiivisyyttä vauvan sosiaalisen käyttäytymisen, suotuisan kehityksen ja vauvan sekä äidin välisen hyvän suhteen perustana. Sensitiivisyys luo pohjan äidin ja lapsen väliselle kiintymyssuhteelle. (Kivijärvi, 2003, 252–253.)

Sensitiivinen äiti haluaa oppia tuntemaan lapsensa hyvin, jotta onnistuu tuottamaan tarvittavan ja tyydyttävän hoivan. On havaittu, että sensitiiviset äidit huomaavat lapsensa ongelmat realistisemmin kuin ei-sensitiiviset äidit. (Rusanen, 2011, 99.) Äidin sensitiivisyyteen sisältyy kyky huomata vauvan viestit ja toiveet ottaen huomioon myös sen, milloin vauvasta tuntuu epämukavalta tai pahalta. Tukemalla vauvan omia tunteita sekä ominaislaatua vauva alkaa rakentaa omanlaista oikeaa itsekokemusta ja -kuvaa. (Siltala, 2003, 30.)

Äidin sensitiivisyys on yhteydessä vauvan toiminnalliseen ja psyykkiseen kehitykseen ja myös esimerkiksi mielialaan. Äidin reagoidessa vauvan tarpeisiin vauvan toiminta on kuin vastaus äidin sensitiivisyydelle. Tällöin äiti saa tietoa siitä, miten hänen toimintansa vaikuttaa vauvaan, ja parhaimmillaan se vahvistaa äidin itsevarmuutta toimia äitinä oikein vauvan tarpeiden mukaan. Äidin sensitiivinen käyttäytyminen vahvistaa vauvan sosiaalista vuorovaikutusta äidin ja myöhemmin myös muiden ihmisten kanssa. Sensitiivisyyden puutteen taas on huomattu johtavan vauvan negatiiviseen mielialaan ja käyttäytymiseen. (Kivijärvi, 2003, 254–255.)

3.6 Vauvan käyttäytyminen

Vaikka vauva on syntymän jälkeen fysiologisesti erillään äidistään, hän ei heti hahmota olevansa erillinen yksilö, vaan vauvan psykologinen syntymä on pitkäaikainen tapahtuma. Siksi vauva tarvitsee ensimmäisinä elinkuukausinaan paljon äidin läheisyyttä, mikä suojaa vauvaa liian suurilta ulkomaailman ärsykkeiltä sekä luo turvallisuuden tunnetta. Äidin sylissä vauva aistii tutut kohdussakin kuuluneet äänet: äidin sydämenlyönnit ja puheen. Äiti onkin vastasyntyneelle kaikki kaikessa. Muutaman päivän ikäisenä vauva kiinnittyy äitinsä ääneen, joka rauhoittaa häntä. Samaan aikaan vauva alkaa erottaa äidin kasvot muista ihmisistä. (Schulman, 1989, 13–14.)

Aluksi vauva ei itse tiedä, mitä haluaa. Äiti tulkitsee vauvan tarpeet ja niihin oikealla tavalla vastaamalla vauva alkaa tulla tietoisemmaksi omista tarpeistaan ja niiden laadusta. Kuitenkin vauvan kyky odottaa on hyvin vähäinen, sillä raskausaikana kohdussa kaikki tarpeet on tyydytetty automaattisesti. Kyky sietää odotusta kasvaa vähitellen toistuvien kokemusten kautta, kun vauvaa kokee tulleensa ymmärretyksi ja hänen tarpeensa on tullut tyydytetyksi. (Schulman, 1989, 15–17.)

Vastasyntyneellä on joukko sisäisesti määräytyneitä havaintovalmiuksia, motorisia toimintakaavoja, kognitiivisia taipumuksia sekä kyky tunneilmaisuun. Vauvalla ei ole kuitenkaan ennakkokäsitystä maailmasta. Synnynnäinen taipumus etsiä itselleen virikkeitä auttaa luomaan käsityksen ympäristön ihmisistä ja esineistä. Vauvan psyyke on järjestäytynyt niin, että kokemukset järjestäytyvät koko ajan suuremmiksi ja monimutkaisemmiksi kokonaisuuksiksi. (Stern, 1982, 47–48.) Myös vauvan tunteet ovat aluksi perustasoa; hän kykenee tuntemaan kokonaisvaltaisia tunteita, joissa on vain vähän sävyjä. Äidin tuella hän alkaa käsittää maailmaa koko ajan yhä enemmän. (Gerhardt, 2008, 31.)

Vastasyntyneellä on perusvalmiudet yhteyden kokemiseen muiden kanssa, ja valmiudet kehittyvät nopeaa tahtia syntymän jälkeen. Vauvalla on synnynnäinen kiinnostus toisesta ihmisestä, jolta haluaa hoivaa, turvaa, lämpöä ja ravintoa. (Niemelä, 2003, 238.) Vauvalle kehittyy muutamassa viikossa kyky torjua liiallinen tai häiritsevä ärsyke (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 140). Vaikka vauva on kykenevä vuorovaikutukseen, hänen kehitykselleen on haitallista, jos hoitajia on liian monta. Oma äiti on yleensä vauvalle paras hoitaja, sillä raskausaikana äiti kokee erityisen herkistymisen, joka valmistaa häntä hoivaamaan vauvaa. (Schulman, 1989, 15.)

Vauvat havaitsevat herkästi sanattomia viestejä, ja aluksi vuorovaikutus onkin vauvan vastaamista äidin tekoihin eikä niinkään sanoihin. Jos äidillä on omien tunteidensa huomaamisessa ja säätelyssä ongelmia, eikä hän tunnista myöskään vauvan tunnetiloja, säätelyongelma voi siirtyä myös vauvaan. Silloin vauva ei opi havaitsemaan, muokkaamaan ja hallitsemaan omia tunnetilojaan. Vauva ei ymmärrä, kuinka tunteiden tasapainoa ylläpidetään, ja se saattaa johtaa tunteiden kieltämiseen kokonaan. Jos taas äiti tai muu hoitaja havaitsee ja vastaa vauvan tunnetiloihin herkästi, vauva alkaa muodostaa hoitajan ennustettavasta käytöksestä erilaisia malleja. (Gerhardt, 2008, 36–37.)

Vauvan perusluottamus syntyy hyvien kokemusten pohjalta. Riittävän tarpeiden tyydyttämisen myötä vauvalla kasvaa tunne turvallisuudesta äidistä, johon hän voi luottaa. Turvallisuuden kokeminen äitinsä kautta lisää kiinnostusta muihin ihmisiin ensin äidin seurassa ja myöhemmin itsenäisesti. (Schulman, 1989, 19.)

3.6.1 Vauvan eleet ja toiminta

Vastasyntyneen keho on fyysisesti melko avuton, mutta neurobiologisesti vauvan aivot ovat hyvinkin valmiita toiminnalle (Silvén, 2010, 52). Vauvan visuomotorinen järjestelmä on heti syntymästä lähtien toimintakykyinen. Vastasyntyneen terävän näkemisen alue on noin parinkymmenen senttimetrin etäisyydelle ylettävä kehä, ja hän on kykenevä kiinnittämään katseensa refleksinomaisesti kohteeseen ja seuraamaan sitä. Vähitellen ja suhteellisen varhain vauvan visuomotorinen järjestelmä kehittyy ja tarkkanäön alue laajenee. Kolmen kuukauden ikäinen vauva kykenee lähes täysin kontrolloimaan näkemistään, mikä johtaa vuorovaikutussuhteen syventymiseen. (Stern, 1982, 46–53.)

Aluksi suuri osa vastasyntyneen toiminnoista kuten esimerkiksi ilmeet ovat refleksiluonteisia. Kahden ja kolmen ikäkuukauden tienoilla vauvan hymy muuttuu ulkosyntyiseksi eli ulkoisen tapahtuman aiheuttamiseksi, jolloin se siis alkaa olla osa sosiaalista käyttäytymistä. Samoihin aikoihin vauva kykenee päänliikkeillään osoittamaan epätietoisuutta tai ristiriitaisia tunteita sekä kääntämään katseensa pois välttääkseen kontaktia. (Stern, 1982, 57–61.)

Vauva ilmaisee itseään itkulla. Itku kuuluu vauvan normaaliin kehityskulkuun, ja itkulla on aina jokin merkitys (Nieminen & Nummenmaa, 1985, 155–156). Itku on väline, jonka avulla vauva hakee kontaktia ja läheisyyttä muiden kanssa. Vauvan itku on kiintymyskäyt-

täytymisen varhaisin muoto ja se luo vanhemman ja vauvan välille vuorovaikutuksen elementtejä. Vauvan itku hälyttää vanhemman toimimaan niin, että itku loppuisi. (Räihä, 2003, 184.) Vauvan itkuiset kasvot sekä itku ilmaisevat pahaa oloa. Joidenkin tutkimusten mukaan jo kolmeviikkoinen vauva on kykenevä käyttämään itkua välineellisesti, mutta viimeistään tämä kyky saavutetaan kolmen kuukauden iässä, kun vauva käyttää itkua ohjaavana ja säätelevänä tekijänä vuorovaikutuksessa äidin kanssa. (Stern, 1982, 63–64.)

3.6.2 Vauvan kehittyvät vuorovaikutustaidot

Ennen syntymää vauvan sosiaalinen kehitys on jo aluillaan. Alusta asti vauva on kykenevä tuntemaan, aistimaan ja oppimaan. Ensikuukausina vuorovaikutus vauvan osalta on hyvin paljon tarkkailua, jonka kohteena voi olla kasvot tai lelu. Vähitellen vuorovaikutus alkaa olemaan yhä enemmän vastavuoroisempaa. (Silvén, 2010, 54–55.)

Jo ensimmäisen puolen vuoden aikana vauva luo peruskäsityksen vuorovaikutuksesta ja hänellä on kyky tulkita muiden ihmisten käyttäytymistä. Kuuden kuukauden iässä vauva osaa tunnistaa ja erottaa toisistaan useimmat perusilmeet, jonka lisäksi hän on oppinut vuorovaikutuksen perussääntöjä. Vauva on tällöin jo hyvin sosiaalinen ja hän omaa huomattavat sosiaaliset taidot. (Stern, 1982, 35; 67.)

Noin puolen vuoden iässä vauva on kehittynyt jo paljon, ja silloin vauvan maailma alkaa laajeta. Vauvalla alkaa olla selkeä päivärytmi ja hän alkaa kiinnostua ympäristöstään ja on kykenevä ottamaan vastaan uusia kokemuksia. Vauvan tietoisuus itsestään kasvaa ja hän alkaa erottaa äitinsä erillisenä yksilönä itsestään, jolloin kokonaiskuva äidistä alkaa muodostua. (Schulman, 1989, 17–18.) Vauvan kuuden ensimmäisen elinkuukauden aikana sekä äiti että vauva ovat kehittäneet omien käyttäytymistoimintojen pohjalta juuri heille sopivan vuorovaikutustyylin (Stern, 1982, 67).

4 POHDINTA

Kandidaatintyöni tarkoituksena oli selvittää miten varhainen vuorovaikutussuhde syntyy äidin ja lapsen välille. Jo tieto raskaudesta saa aikaan valmistautumisen vanhemmuuteen, ja matka äitiyteen onkin pitkä ja tunteikas. Äitiyteen valmistautuminen ja raskaus ovat merkittäviä tekijöitä äidin ja vauvan välisen vuorovaikutussuhteen perustan synnylle.

Aiemmin raskausaika ymmärrettiin tasapainottomana poikkeustilana. Kuitenkin nyt on alettu ymmärtää, että raskaus on kehitystehtävä, joka johtaa äidiksi kypsymiseen. (Nieme- lä, 1989, 142.) Lukuisat muutokset niin naisen fyysisessä kuin henkisessäkin voinnissa kuuluvat tähän kehitystehtävään ja auttavat rakentamaan elämän uudelleen sellaiseksi, jos- sa on tilaa lapselle. Odottavan äidin mielikuvat tulevasta vauvasta vaikuttavat siihen, miten hän tulee lapseensa suhtautumaan.

Lisäksi tarkoituksenani tässä tutkielmassa oli selvittää myös se, miten varhainen vuorovai- kutus toteutuu. Vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa on läsnä molemmin- puolinen kehitys (Siltala, 2003, 16–17). Ei ole olemassa yhtä oikeanlaista vuorovaikutusta, vaan se rakentuu yksilöllisesti jokaisen vauvan ja vanhemman välille. Varhainen vuorovai- kutus ei myöskään ole ennustettavissa. (Siltala, 2003, 16–17.) Varhainen vuorovaikutus ei tarvitse mitään erityistaitoja, vaan se tulee pitkälti tuoreelta äidiltä luonnostaan. Jokainen äidin ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde on omanlaisensa ja siihen vaikuttaa niin vauva kuin äitikin omalla tavallaan. Molempien temperamentti ja luonteen ominaisuudet luovat yksilöllisen vuorovaikutussuhteen. Kuitenkin vuorovaikutuksessa voidaan nähdä sekä äidin että vauvan käytöksessä yleisiä piirteitä.

Vauva tarvitsee ympäristön, jossa hänen hapuilevia eleitä otetaan vastaan. Eleet tulee ym- märtää ja niitä tulee vahvistaa juuri vauvan tarvitsemalla tavalla. Vauva tarvitsee koke- muksen vastavuoroisuudesta voidakseen kasvaa, kehittyä ja myöhemmin ilmaista itseään. Vanhemman tehtävä on mahdollistaa vauvalle kyseiset vaatimukset, jotta vauvan psyykki- nen tila kehittyy. (Siltala, 2003, 40.) Vastasyntyneellä on kyky ja tarve vuorovaikutukseen ja hän onkin täysin riippuvainen muista ihmisistä. Äidin käytöksen johdonmukaisuus ja herkkyys vauvan tarpeille luovat vauvalle turvallisuuden tunteen, ja siten myös turvallinen kiintymyssuhde muodostuu. Vauva tarvitsee hoivaa, turvaa sekä tunteiden säätelyä, joita äidin tulisi antaa sensitiivisesti lapselleen varhaisessa vuorovaikutuksessa, jotta lapsesta kehittyy itsenäinen ja tasapainoinen yksilö.

Nykytiedon valossa tärkeä osa äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta on fyysinen läheisyys. Vauvalle on luontaista olla lähellä äitiään, missä hän onkin jo koko raskausajan viettänyt. Vastasyntyneen ja äidin välisen fyysisen läheisyyden toteutumisessa on kuitenkin hyvin paljon kulttuurillisia eroja. Esimerkiksi länsimaisissa kulttuureissa vauvaa nukutetaan yleensä vaunuissa tai omassa sängyssään, kun taas Afrikassa tapana on kuljettaa lasta koko ajan hoitajan lähellä esimerkiksi kantoliinassa (Schön, 2010, 22–25).

Riittävän hyvä vuorovaikutussuhde lapsen ja vanhemman välillä on psykologisen tutkimuksen valossa tärkeää. Se on merkittävä tutkimuskohde perheiden ja lasten hyvinvoinnin kannalta etenkin nyt, kun esille on usein noussut lasten psyykkisen hyvinvoinnin tason laskeminen ja psyykkisten ongelmien lisääntyminen. Syitä lasten psyykkisille vaikeuksille onkin etsitty vanhemmuudesta ja sen toteutumisesta.

Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekeminen äitiyteen ja varhaiseen vuorovaikutukseen oli mielenkiintoista ja antoisaa. Huomasin, että ohjeistus ja neuvonta vanhemmuuteen ja vauvan käsittelyyn on muuttunut jonkin verran vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi kirjallisuutta nykyään korostetusta vastasyntyneen fyysisen läheisyyden tarpeesta ja ihokontaktin tärkeydestä löytyi melko vähän. Tutkielmaa tehdessäni pystyin tarkastelemaan aihetta hyvinkin läheltä ja peilaamaan tutkimaani omaan elämäntilanteeseeni. Koinkin itse samaistuvani paljon esimerkiksi raskauden kehitysvaiheisiin ja äitiyteen valmistautumiseen, sekä huomasin varhaisen vuorovaikutuksen ominaispiirteiden pätevän melko hyvin vuorovaikutukseen itseni ja lapseni välillä.

Suunnitelmissani on jatkaa aiheen parissa pro gradu -tutkielmassakin. Tutkielmaa voisi laajentaa maisterivaiheessa ottamalla mukaan empiiristä tutkimusta, esimerkiksi tutkimalla äidin ja vauvan vuorovaikutusta tarkkailumenetelmällä tai haastattelulla.

LÄHTEET

Anderson, G. C., Chiu, S-H., Morrison, B., Burkhammer, M. & Ludington-Hoe, S. 2004. Skin-to-skin care for breastfeeding difficulties postbirth. Teoksessa Field, T. (toim.) *Touch and massage in early child development* (s.115–136). Johnson & Johnson Pediatric institute.

Brodén, M. (suom. Kivirauma, M.) 2006. *Raskausajan mahdollisuudet. Kun suhteet syntyvät ja kehittyvät*. Helsinki: Therapeia-säätiö.

Field, T. 2014. *Touch*. London: The MIT Press

Gerhardt, S. (suom. Kivirauma, M.) 2008. *Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle*. Helsinki: Edita.

International breastfeeding centre (IBC). *The importance of skin to skin contact*. Lainattu 2.4.2016, saatavilla: http://www.nbc.ca/index.php?option=com_content&id=82:the-importance-of-skin-to-skin-contact-&Itemid=17

Kivijärvi, M. 2003. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus* (s. 252–260). Helsinki: WSOY.

Niemelä, P. 1989. Äidiksi tuleminen elämän käännekohtana. Teoksessa Niemelä, P., Ruth, J-E. (toim.) *Ihmisen elämäkkaari* (s. 141–153). Keuruu: Otava.

Niemelä, P. 2003. Äitiyden tunteen syntyminen. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus* (s. 237–251). Helsinki: WSOY.

Nieminen, P. & Nummenmaa, A-R. 1985. *Lapsen syntymisen psykologia. Raskaus ja syntytys sekä varhainen vuorovaikutus perheen näkökulmasta*. Juva: WSOY.

Pesonen, A-K. 2010. Varhainen vuorovaikutus on suotuisan kehityksen edellytys. *Lääketieteellinen Aikakausikirja Duodecim*. 2010;126(5):515–20.

Rusanen, E. 2011. *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Finn Lectura.

Räihä, H. 2003. Itkuinen vauva. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus* (s. 184–190). Helsinki: WSOY.

- Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) *Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (s. 44–77). Helsinki: WSOY.
- Schulman, M. 1989. Ihmisen psykologinen syntyä. Teoksessa Niemelä, P., Ruth, J-E. (toim.) *Ihmisen elämänkaari* (s. 11–24). Keuruu: Otava.
- Schön, R. 2010. Läheisen fyysisen hoivan merkitys vauvan hoidossa. Teoksessa Silvén, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen* (s. 19–43). Minerva Kustannus Oy.
- Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Niemelä, P., Siltala, P., Tamminen, T. (toim.) *Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus* (s. 16–43). Helsinki: WSOY.
- Silvén, M. 2010. Varhainen vuorovaikutus, kognitio ja kielen kehitys: hermostoa kaikki tyynni. Teoksessa Silvén, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen* (s. 45–63). Minerva Kustannus Oy.
- Silvén, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen* (s. 65–89). Minerva Kustannus Oy.
- Stern, D. (suom. Appelqvist, K.) 1982. *Ensimmäinen ihmissuhde*. Jyväskylä: Gummerus.
- Stern, D., Bruschiweiler-Stern, N. & Freeland, A. 1998. *The birth of a mother. How motherhood changes you forever*. Bloomsbury.
- Tarkka, M-T. 1996. *Äitiys ja sosiaalinen tuki. Ensisynnyttäjän selviytyminen äitiyden varhaisvaiheessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.

